

מסחר באינטרנט בשבת שבועות תשס"ה

ממצוא חפצך

#1 ישעיהו נח: יג

אם תשיב משבת רגלך עשות חפצך ביום קדשי וקראת לשבת ענג לקדוש ה' מכבד וכבדתו מעשות דרכך ממצוא חפצך ודבר דבר :

#2 מס' שבת קיג.

... (ישעיהו נח) וכבדתו מעשות דרכך, וכבדתו - שלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך של חול. וכי הא דרבי יוחנן קרי למאניה מכבדותי. מעשות דרכך - שלא יהא הילוכך של שבת כהילוכך של חול. ממצוא חפצך - חפצך אסורין, חפצי שמים מותרין. ודבר דבר - שלא יהא דבורך של שבת כדבורך של חול.

#3 שולחן ערוך אורח חיים שו:א

ממצוא חפצך (ישעיהו נח, יג) : חפצך אסורים ; אפי' בדבר שאינו עושה שום מלאכה, כגון : שמעיין נכסיו לראות מה צריך למחר, או לילך לפתח המדינה כדי שימהר לצאת בלילה למרחץ ; וכן אין מחשיכים על התחום לשכור פועלים. הגה : וה"ה דאסור לטייל למצוא סוס או ספינה או קרון לצאת בו.

שכר שבת

#4 שו"ע אורח חיים סימן רמו:א

מותר להשאיל ולהשכיר כליו לאינו יהודי ואע"פ שהוא עושה בהם מלאכה בשבת מפני שאין אנו מצווים על שביתת כלים וי"א דכלים שעושין בהם מלאכה כגון מחרישה וכיוצא בה אסור להשכיר לאינו יהודי בע"ש וביום הה' מותר להשכיר לו ובלבד שלא יטול שכר שבת אלא בהבלעה כגון שישכיר לו לחודש או לשבוע ולהשאיל לו מותר אפילו בערב שבת :

הנאה ממלאכה

#5 שולחן ערוך אורח חיים שיח: א

המבשל בשבת, (או שעשה אחת משאר מלאכות), (טור), במזיד, אסור לו לעולם ולאחרים מותר למוצאי שבת מיד ; ובשוגג, אסור בו ביום גם לאחרים, ולערב מותר גם, לו מיד ; (ואם אמר לאינו יהודי לעשות לו מלאכה בשבת, ע"ל סימן ש"ז סעיף כ').

לפני עור

#6 ויקרא יט: יד

לא תקלל חרש ולפני עור לא תתן מכשל וקראת מאלקיך אני ה'.

#7 מס' עבודה זרה ו:

מנין שלא יושיט אדם כוס של יין לנזיר ואבר מן החי לבני נח תלמוד לומר ולפני עור לא תתן מכשול והא הכא דכי לא יהינן ליה שקלי איהו, וקעבר משום לפני עור לא תתן מכשול, הבי"ע דקאי בתרי עברי נהרא דיקא נמי דקתני לא יושיט ולא קתני לא יתן שמע מינה

#8 שו"ע יורה דעה סימן קנא

דברים שהם מיוחדין למין ממניני אלילים שבאותו מקום אסור למכור לעובדי אותם אלילים שבאותו מקום ואם קונה הרבה ביחד שניכר הדבר שהוא קונה אותם לסחורה מותר וכן אם אומר שצריך אותם לדברים אחרים והישראל יודע שכדבריו כן הוא מותר ודברים שאינם מיוחדים לה מוכרים אותם סתם ואם פירש העובד כוכבים שהוא קונה אותם לאלילים אסור למכור לו אלא אם כן פסלן מלהקריבן לאלילים : הגה אסור למכור לעובד כוכבים מים כשיודעים שרוצה לעשות מהן מים להטביל (בתא"ו נ"ז) : היו מעורבים דברים המיוחדים עם דברים שאינם מיוחדים כגון לבונה זכה בכלל לבונה שחורה מוכר הכל סתם ואין חוששין שמא ילקט הזכה לבדה לאלילים וכן כל כיוצא בזה : הגה ודוקא לכהן עבודת כוכבי' או לעובד כוכבים שחזקתו שיקטיר הלבונה לעבודת כוכבים אבל לסתם עובד כוכבים שרי י"א הא דאסור למכור להם דברים השייכים לעבודתה היינו דוקא אם אין להם אחרים כיוצא בו או שלא יוכלו לקנות במקום אחר אבל אם יכולים לקנות במקום אחר מותר למכור להם כל דבר (מרדכי דפ"ק דעבודת כוכבים) ויש מחמירין ונהגו להקל כסברא הראשונה וכל בעל נפשי חמיר לעצמו (ר"ן שם ובתוס' ואשיר"י והגמ"ר פ"ק דשבת לדעת הרב) :

האיסורים בהשתמשות מחשב #9 שו"ת במראה הבזק חלק ה' ס' לו

האיסורים הם:

כותב - בשו"ת "שבט הלוי" (ח"ו ס"י לו) פסק שכתובה על מסך מחשב אסורה משום מלאכת כותב דאורייתא. לעומתו הרב פרופ' זאב לב סבור שכתובה על גבי צג המחשב (ללא הדפסה) היא בבחינת כתב שאינו מתקיים, שאינו אסור אלא מדרבנן, ואילו הרב ישראל רוזן מחלק בין מחשב שיש בו תוכנה למחיקה עצמית, שהכתובה על גביו יכולה להחשב לכתב שאינו מתקיים, ובין זה שאין בו תוכנה כזו, שאז הכתב נחשב לכתב המתקיים.

בונה - הגרש"ז אורעבך פסק שהזנת מחשב בנתונים הנשמרים על גבי דיסקט היא בכלל מלאכת בונה, "שמירת שבת כהלכתה" (ח"ב פרק סו סעי' נה). בנוסף לכך ישנה בעצם הפעלת המחשב ופעולת ההקלדה סגירה של מעגלים חשמליים שלדעת "חזון אי"ש" כלולה באיסור בונה.

מוליד - סגירת מעגלים חשמליים לדעת "בית יצחק" (יורה דעה ח"ב במפתחות לסי' לא) ועוד אחרונים מהווה איסור דרבנן.

הבערה - בתקשורת מחשבים מורכבת [שימוש במודם והתקשרויות מחשבים ושרתים] גם תתכן הלהטת חוטי-להט ממש [בהדלקת נורות שונות] שזה לדעת הרבה מן הפוסקים מלאכת מבעיר מדאורייתא (עם המעבר לטרנזיסטורים אין כמעט בנמצא מחשב עם נורות להט).

"ממצוא חפצך" ומקח וממכר כאשר מדובר על אתר מסחרי, ודאי שהצרכן יעבור גם על איסור מדברי קבלה של "ממצוא חפצך ודבר דבר", שבגינם אסור אפילו להרהר בענייני נכסיו בשבת, כמבואר בגמ' שבת (קנ ע"א) ובשולחן ערוך ("אורח חיים" ס"י שו סעיף א). ולגבי גזירת מקח וממכר בשבת עיין לקמן סעיף ב.

מראית עין וחשד

#10 שולחן ערוך אורח חיים סימן רמג

לא ישכיר אדם מרחץ שלו לכותי, מפני שנקרא על שמו, וכותי זה עושה מלאכה בו בשבת, דסתם מרחץ לאו לאריסותא (פירוש אריס הוא העובד ליקח חלק ממה שישביח לבעליו) עביד, ואמרי שכל הריוח של ישראל ושכר את הכותי בכך וכך ליום, ונמצא הכותי עושה מלאכה בשליחותו של ישראל...

#11 משנה ברורה סימן רמג ס"ק ג

מפני שנקרא - פירוש דמדינא שרי להשכירו לא"י לשנה או לחודש שיתן לו כך וכך בין יסיק בו הא"י בין לא יסיקו וכל הריוח יהיה לא"י דאיסור שכר שבת ליכא דהא מושכרת היא לו לשנה ואיסור דאמירה לא"י בודאי לא שייך בשכירות דלנפשיה הוא עושה ואפילו אם יש לו לא"י רק חלק בריוח המרחץ גם כן אמרינן אדעתיה דנפשיה עביד כמש"כ בסוף הסעיף **אלא שאסור בכל זה מפני מראית העין שנקראת על שמו של ישראל ויאמרו הבריות דשכיר יום הוא ושלוחו הוא** ודוקא כשמשכירו לשנה או לחודש אבל להשכירה לא"י לימים שיתן לו הא"י כל יום ויום שיסיקו כך וכך אף דגם זה אדעתיה דנפשיה עביד מ"מ מדינא אסור דהוי כשכר שבת ועיין לקמן בסימן רמ"ד דדבר האסור מפני מראית עין אינו אסור אלא בתוך התחום של ישוב ישראל:

זילותא דשבת

#12 שו"ת חלקת יעקב או"ח סימן ע"ד"ה אכנ

...והוא זה ע"ז נאמר "חכמים הזהירו בדבריהם", בזמן שהטעכניק צועד כך צעדים קדימה, ויוכל היות בימים קרובים, לסדר חנות גדולה ע"י אוטומט... שהחנות תפתח מאל"י לשעה הנדרש והקונים יבואו לשם אף כשאין שום איש בשם, רק ע"י סיועי הטעכניק של אוטומט ושאר אמצעים כדומה וכדומה יסתדר הכל בשם, תתחלק הסחורה להקונים תמורת המעות שהם נותנים בשם, ואם נזלזל בקדושת שבת בהיתרים של הטעכניק משום שהכל נעשה מעצמו, יוצמח מזה חילול שבת גדול, שאדם בשבתו בביהמ"ד או על שלחנו של סעודת שבת ומנגן זמירות לכבוד שבת, ועסקו או משרדו עובד בשבת עברו כבימות החול, ומסופקני אם זה אינו דומה להא דרמב"ן בפ' אמור דמקח וממכר הנעשה בקביעות, אף בדברים שאינן של מלאכה אסור מן התורה... ואף דבאמת חילוק גדול יש, דהרמב"ן מיירי כשהאדם טורח עצמו ביום השבת בעבודות וטירחה, לא כן כשהאדם אינו עושה כלום רק הכל נעשה על ידי המכונה של קודם יום השבת, מ"מ העובדה בעצמה שהעסק שלו עובד בפרהסי' בשבת במקח וממכר עברו, זה כבר אינו שבתון. ובכל אופן מעובדין דחול או מראית עין בפני ע"ה שלא ידעו דיני התורה לא יצאנו, וגם זכור את יום השבת לקדשו שלא יהא מעשיך בשבת כבחול ג"כ לא נתקיים בעובדות כאלו, ול"ד להיתר דאוטומט העומד בקרית חצות בלי שם ובלי בעלות שלא נודע למי הוא שייך, אחרת היא, כשאדם עושה דברים כאלו בביתו וברשותו. ועוד ואפשר זה העיקר, דבאוטומט אינו מכוין מלאכתו ליום השבת, אדרבה ניחא ל"י שכל הסחורה המונחת באוטומט יזדבן קודם השבת, אבל בני"ד מכוין ביחוד מלאכתו על יום השבת, וכעין זה מצינו נמי לענין חוה"מ דמלאכת דבר אבוד מותר בחוה"מ, ובמכוין מלאכתו לחוה"מ אסור וקונסין אותו כבמו"ק י"ב, אף שמלאכה בחוה"מ פלוגתת הראשונים אי מה"ת או רק דרבנן, אם כן מכש"כ לענין שבת החמורה במכוין להיעשות מלאכה עברו בשבת דאסור, וכשנתיר שהמסחר והקנין ישתרע גם על יום השבת, אפ"י ע"י היתר עפ"י דיני התורה, יוכל לצמוח מזה שקדושת השבת יתחלל ויתזלזל עד למאד, ובני מנע רגלך מזה.

#13 שולחן ערוך אורח חיים שז:ג

אסור ליתן לא"י מעות מע"ש לקנות לו בשבת, אבל יכול לומר לו: קנה לעצמך ואם אצטרך אקנה ממך לאחר השבת.

#14 שולחן ערוך אורח חיים סימן שז:ד

מותר לתת לא"י מעות מע"ש לקנות לו, ובלבד שלא יאמר לו: קנה בשבת. הגה: וכן מותר ליתן לו בגדים למכור, ובלבד שלא יאמר לו למכרן בשבת (ב"י בשם סמ"ג). מי ששכר א"י להוליך סחורתו, ובא הא"י ולקחה מבית ישראל בשבת, אסור; והיו עונשין העושה (רבינו ירוחם ח"ב).

#15 שו"ת אגרות משה חלק או"ח ג סימן מד

...אבל ענין זה לא שייך כלל לשאלת כתר"ה דהוא לומר להבראקער הנכרי שימכור הסטאקס כשיהיה למחר בשבת ויו"ט כשיעלה מחירם לכך וכך, דהרי כל הקנין יעשה הנכרי בשבילו בציוויו בשבת ויו"ט, ומפורש באו"ח/בסימן ש"ז סעיף ד' שאסור לומר לעכו"ם קנה עבורי בשבת וכן אסור לומר לו מכור בשבת אף שנתן להעכו"ם המעות והסחורה מע"ש וה"ה שאסור ביו"ט. ואף אם יעשה את הבראקער הנכרי שלוחו גם על ימי החול לומר לו כשיעלה מחירם לכך וכך ימכור או יקנה נמי הוא כאומר לו בפירוש שימכור ויקנה גם בשבת ויו"ט כשיהיה אז בסך שאמר שזה אסור דהא לא יהיה רשאי מצד אמירתו שלא למכור ולקנות בשבת ויו"ט שהיה עובר על שליחותו. ול"ד למה שאיתא שם/או"ח סי' ש"ז/ מותר לתת לעכו"ם מעות מע"ש לקנות לו כשאינו אומר לו קנה בשבת, דהתם יכול מצד שליחותו שלא לקנות לו בשבת וכשקונה בשבת אדעתא דנפשיה הוא אבל הכא הרי לפי שליחותו יצטרך הבראקער לקנות דוקא בשבת כשיעלה להסך שאמר לכן אסור זה בפשיטות.

ולמכור להנכרי הבראקער בע"ש ויו"ט תיכף אך בתנאי דיהיה למחר שיוי סך כך וכך שהוא תנאי על דבר שאינו במעשה, הוא דבר המותר אף לרעק"א מאחר דחלות הקנין הוא בע"ש שליכא איסור מצד החלות, ורק לעשות מעשה לקיים התנאי בשבת ויו"ט שיגרום לקיום המקח אוסר רעק"א כעובדא דיומא דף יג/ דצריך ליכנס לביהכ"נ אבל קיום תנאי שלא במעשה אלא ממילא מותר גם לרעק"א.

#16 שו"ת במראה הבזק חלק ה' ס' לו

בשו"ת רעק"א (סי' קנח) אסר לעשות מעשה קניין בחול כשמתנה, שה"חלות" תחול רק בשבת, וכך פסקו עוד אחרונים. ומשמע שלדעתם אסור ליצור מצב שבו תחול "חלות" קניינית בשבת, גם אם בשבת לא יעשה כל מעשה. ברם, (א) בשו"ת מהר"ם שייק (או"ח סי' קלא) חולק על רעק"א הנ"ל, וכן דעת עוד הרבה אחרונים, עיין סיכום השיטות בספר "שערים המצויינים בהלכה"; (ב) רעק"א מדבר על מקרה שבו אדם עושה מעשה בחול שבוודאי יגרום ל"חלות" קניינית בשבת, מה שאינו כן בהשארת אתר מסחרי פתוח שאין בה מצד הבעלים שום מעשה שגורם בהכרח ל"חלות" קניינית בשבת, ויש לדמות נדון דידן למה שכתב מרן בשו"ע "אורח חיים" (סי' שז, ד) ש"מותר לתת לאינו יהודי מעות מערב שבת לקנות לו, ובלבד שלא יאמר לו קנה בשבת", וברמ"א שם הוסיף "וכן מותר ליתן לו בגדים למכור, ובלבד שלא יאמר לו למכרן בשבת". מפורש אפוא שאין חובה למנוע אפשרות של "חלות" קניין בשבת, אם היא איננה תוצאה הכרחית או בשליחות מפורשת. וכעין זה כתב בשו"ת "חלקת יעקב" (או"ח סי' סז) להתיר מטעם זה השארת מכשיר אוטומט למכירת אוכל פתוח בשבת; (ג) כאמור לעיל, בהזמנה באינטרנט לא מתבצע קניין ממש בחפץ, אלא רק התחייבות לספק את החפץ, ובפשטות נראה שרעק"א אסר רק לגרום ל"חלות" קניין ממש בשבת, ולא התחייבויות וכדו', וכעין זה גם מובא בשו"ת "באר משה" (קונטרס אלקטריק ח"ו סי' נ); (ד) יש לבדוק, אם על פי החוק האזרחי ניתן לתבע את הספק אם יחזור בו ולא יספק את החפץ (ולא יגבה את התשלום). אם לאו, יש לומר שאין איסור להתחייב בשבת בדבר שיכול לחזור בו - דעת "מחצית השקל" על ה"מגן אברהם" (שו"ע או"ח סי' שו ס"ק טו); (ה) ניתן לצרף שיטת ה"מקנה" (אבן העזר סי' מה) שאיסור מקח וממכר בשבת הוא על הקונה בלבד.

² על מנת לחוות לזוה וישיבה

#17 שו"ת מהר"ם שיק או"ח ס' קלא

אמנם לפענ"ד טעם זה להתיר - דהרי ק"ל בשבת דף י"ח ונש"ע או"ח סי' רכ"ב דכל המלאכות אדם רשאי להחיל מפ"ש. וליתן במקום שהמלאכה עמרת בשבת מאל"י ופותח אדם מים לגינתו. והגיה שזתה ממנה כל השבת וכיולא באלו המלאכות - וה"ל אף המאניסטררהט שלוחו אלא ע"י מעשיו מעשה הכתב מפ"ש ולמחר עמר ממילא על דו והרי מעשים של כל יום יוכיחו וכי אף אדם רשאי לכתוב כתב כימות החול בעסק מו"מ והכתב יבוא על הכי דואר בשבת ליד המוכר ויהא עמר ע"י. ולא אשתמט חד מהפוסקי' לכתוב חידוש דין זה - מכ"ש דלפי הנראה אף מעשה החכירות עמר ע"י האספרט הזה אלא שהוא גילוי מלתא בעלמא שדעת הסוכר ליתן כך וכך - וגמר החכירות או הקנין הוא ע"י הקונטררהקס - אבל בלתי נס אס עמר ע"י נראה דהרי :

#18 ביאור הלכה סימן שיח ד"ה * אחת משאר

אחת משאר מלאכות - כתב בח"א כלל ט' דוקא בדבר שנעשה מעשה בגוף הדבר שנשתנה מכמות שהיה כמבשל וכיו"ב אבל המוציא מרשות לרשות שלא נשתנה הדבר מכמות שהיה אם בשוגג מותר אפילו לו ואפילו בו ביום ואם במזיד אסור אפילו לאחרים עד מו"ש מיד ומ"מ יש להחמיר בכל איסורי תורה כמו מבשל עכ"ל.

#19 משנה ברורה סימן שיח ס"ק ד

לעולם - ליהנות מאותה מלאכה דקנסוהו רבנן ומ"מ מותר לו ליהנות מדמיה של המלאכה.

#20 שמירת שבת כהלכתה

כח. חברה המשווקת מוצריה באמצעות אבטומאטים כאלה, נכון שבעליה ידאגו שלא להשאיר את המיתקנים במצב תקין לשימוש כדי שאנשים לא ישתמשו בהם בשבת, אם אמנם יש להניח שמחללי שבת ישתמשו בהם (ו). אבל במקום שבו הקונים הם נכרים — מותר להשאירם במצב תקין לשימוש (עא).

שליט"א, ולבעל המאזניים אית ביה נמי משום שכר-שבת. (ע) עיין שו"ת משנה הלכות ח"ד סי' לג (ומשכ"ש דלא הוה תרי עברי דנהרא, ע"ע שו"ת חלקת יעקב ח"ב סי' קב סוס"ק ו), שו"ת חלקת יעקב הנ"ל. ושמעתי מהגרש"ז אויערבך שליט"א, דאף דאסור ליתן מכשול ברחוב אף שרובם נכרים, וגם אסור למכור לנכרי בגד שאבד בו שעטנז, משום חששא שמא יחזור ויתננו ליהודי, ואסור אף בעיר שרובה הם נכרים, מ"מ שאני התם שהבגד עצמו הוא גוף האיסור, משא"כ בני"ד הר"ז דומה לפרה חורשת בשביעית, דקיי"ל כב"ה, שביעית פ"ה מ"ח, שמותר למכור ליהודי חשוד משום טעמא דאיכא למיתלי, ע"ש, ולפ"ז נראה דבני"ד מעיקר הדין מותר גם אם המשתמשים במיתקן הם יהודים, כי יש לתלות שלא ישתמשו במיתקנים אלה בש"ק, אלא רק לפני ואחרי ש"ק, ומסתבר דמותר אף שהמיתקן הוא שלו, ואין גם לאסור משום שכר-שבת, שהרי הדמים הם עבור המיצרכים, עכ"ד. (עא) עיין שו"ת מהרש"ג ח"ב סי' קיז (ע"ש, דאם המיתקן נמצא בחצרו של

...ראיתי בתשובות חלקת יעקב שמתחילה כתב כמעט ככל דברי דעל פי ההלכה אין מקום לאסור. אולם אחר כך עשה עצמו לדיני גזירה וגזור גזירה חדשה, שבודאי אין ביד שום רב, יהיה מי שיהיה, לגזור מעצמו גזירות חדשות. ובודאי אם גדולי הרבנים דזמנינו יגזרו גזירה ובהסכמה יעלו לגזור, בודאי נכוף ראשינו לקבל גזירתם; אבל רב יחידי בודאי אין בידו לגזור, וגם בודאי לא נקבל גזירתו.

#21 שו"ת מנחת יצחק חלק ט סימן כד

ע"ד עסק של מכבסה אוטומטית בכמה חלקי העיר שמי שיש לו בגדים לכבס מכניס איזה מטבע לתוכה ואז מתחיל המכונה לכבס מהחל עד גמירא, ועומד במקום ששכיחים נכרים והמה מכבסים בגדיהם, מה דינה לשבת, עכת"ד.

והוא כעין הנדון בספרי מנחת יצחק (ח"ג סי' ל"ד) ושם ש"מ לנידונו לאיסור, דהנה שונה משם לגרועותא כי שם סיימתי בזה"ל: דבהתקיים כל התנאים, היינו שהכלי עומדת שלא ברשות ישראל, ובמקום שאינו ידוע מי בעל הכלי, והכל נעשה בער"ש, ועוד יתנה כל התנאים דלעיל מער"ש, יש מקום להתיר עכ"ל שם, משא"כ בנדון שאלתו שהכלי עומדת ברשות ישראל אסור.

From [Parshat Tzav Vol.9 No.24](#)
Date of issue: 18 Adar II 5760 -- March 25, 2000

Kinyan on the Internet
by Meir Gelfenstein

Introduction

I would like to discuss a very current topic which is relevant to those who shop on the Internet. Rabbi Yechiel Wasserman (Techumin 18: 248-251) discusses whether one can make a Halachically valid Kinyan on the Internet. There are a few Kinyanim that we need to explore in order to arrive at a legitimate conclusion.

The Basic Kinyan

The Mishna in Kiddushin (1:5) states that one can make a Kinyan on property that has security (real estate) with the following three devices: money, a document, or a Chazaka (demonstrating ownership by effecting a change on the property). On properties without security (movable property), acquisition is accomplished

through Meshicha. There are three elements of Meshicha (see Ritva, Kiddushin 25b s.v. V'havi). The first and preferred method is Hagbahah, where the owner lifts the desired object as a symbol of acquisition. Meshicha, which literally means pulling the object, is quite common because there are many objects which cannot be lifted, so it is the best "substitute." Mesirah, which means handing over the object, is done when the other two methods are not feasible. In addition, Hagbahah is effective anywhere, unlike Meshicha and Mesira, which are effective only in certain places. There are a few conditions that apply to Kinyanei Meshichah: a) there must be a set price affixed to the item b) the presence of the item is required and c) the item must pass from the owner to the purchaser. All Kinyanim also require knowledge and intention of acquisition.

A Modified Kinyan

In Vayikra (25:14), the Torah describes selling or purchasing an item from the hand of his friend. The Gemara (Bava Metzia 47b) cites Reish Lakish, who argues which acquisition is passed from hand to hand - Kinyan Meshicha! Rabbi Yochanan, on the other hand, argues that Kinyan Meshicha is merely a rabbinic law. Kinyan Meshicha is the basic acquisition device, but there are other methods that differ from Meshicha. Kinyan Chalifin is one such technique, where the two parties participate in a barter transaction and it is only necessary for one party to do an acquisition in order for both to own their respective desired items. Kinyan Sudar is possibly an extension of Kinyan Chalifin. Here one need not even have the object present in order to acquire it - the purchaser hands a symbolic utensil, such as a handkerchief or a pen, to the seller to effect the transaction. The text in Megilat Rut (4:7) serves as the biblical source of the Sudar, as displayed by Boaz acquiring an item by removing his shoe and handing it to the Goel. Kinyan Sudar became very popular because of its rudimentary process and in the times of the Gemara was simply referred to as "Kinyan."

An Inventive Kinyan?

The final Kinyan that we will discuss is very controversial and there are various interpretations regarding its meaning and use. It is called a Kinyan Setumtah. The Gemara in Bava Metzia (74a) first makes note of it in analyzing a dispute between Rav Chaviva and the Rabbanan. Rav Chaviva views Setumtah as a valid Kinyan, while the Rabbanan are of the opinion that it only allows for a "Mi Shepara" a censure meted out by the Rabbis in order to prevent broken verbal or non-Halachically binding agreements). Rashi defines the Setumtah as a signature (mark) by the wholesaler after acquiring a large shipment in order to identify his merchandise. Rashi explains that this procedure renders a complete Kinyan and in fact many merchants did use this method as a means of acquisition. The Ritva, on the other hand, claims that this "Setumtah" was really a token symbolizing the purchaser's acquisition of the item. He argues that this only serves to effect a censure. Rashi believes that since the merchants accepted "Setumtah" as a device for Kinyan, it is valid. Rashi agrees with the Rashba (ad loc. s.v. Ub'duchta), who concludes that a Setumtah is effective since a Minhag can override a Halacha. Ritva, though, disagrees with both Rashi and Rashba and therefore voids all acquisitions made by a Setumtah. Rambam confers with Rashi and states in Hilchot Mechira (7:6-7) that if it is the custom to acquire

merchandise via a mark, it is acceptable as a Kinyan because a Minhag can override a Halacha. One may explain that since Setumtah is in the family of Meshicha the same guidelines apply - there must be a set price and the item must be present. The Shulchan Aruch (C.M 201:2), though, indicates that Setumtah is similar to Kinyan Sudar, and consequently the presence of the desired item is not required.

One should note that the Teshuvot Dvar Avraham (1:1) understands Kinyan Setumtah differently than Rav Wasserman. The Dvar Avraham argues that the Teshuvat Chatam Sofer (cited by the Pitchei Teshuva 201:1) correctly asserts that Kinyan Setumtah is valid on a Torah level. The Dvar Avraham explains that Kinyan Setumtah is rooted in Kinyan Sudar. He marshals sources that demonstrate that Kinyan Sudar is effective because society accepts it as a Kinyan and not because the Torah mandates it. The Dvar Avraham believes that Kinyan Sudar is a manifestation of a Torah principle that whenever society accepts a particular act to be one which seals a deal, Halacha recognizes that act as a legitimate Kinyan. Thus, the Shulchan Aruch's ruling that the desired item need not be present for Kinyan Setumtah to be effective, similar to Kinyan Sudar, is readily understandable in light of the Dvar Avraham's assertion.

Conclusion

Obviously, these different views are vital in determining whether or not one can make a Kinyan on the Internet. Everyone agrees that knowledge and intent are required to effect the Kinyan and this requirement appears to be satisfied on the Internet. An action (clicking on the mouse) is performed to make the purchase, thus satisfying those opinions who require an action for Setumtah to be effective (see Piskei Din Rabbaniyim 4:289). The Ketzot Hachoshen (C.M. 201:1) and the Chatam Sofer, cited in Pitchei Teshuva 201:1, argue, however, whether one can make a Kinyan on an object which has not been created yet, which often is relevant to Internet purchases. A Posek must very careful when analyzing this situation because once we commit to accepting the Kinyan on the Internet we cannot turn back on this decision. Moreover, Rav Uri Dasberg wrote (in 1998 Techumin 18:251, note 2) that Internet purchases have only recently started and do not yet qualify as a Kinyan Setumtah. Once it has been tested in courts and accepted on a communal level, it can be regarded as a Kinyan Sudar. Rav Dasberg argues that until this happens, clicking on the Internet is regarded as a contractual undertaking, which is less binding than a Kinyan.

Postscript by Rabbi Howard Jachter

A serious issue that is often raised today is whether one may maintain one's website to conduct business transactions on Shabbat. Although this author is unaware of Teshuvot written on this topic, two important discussions serve as a basis for discussion of website operation on Shabbat. Dayan Yitzchak Weisz (Teshuvot Minchat Yitzchak 3:34) discusses the permissibility of maintaining a vending machine in a public area that operates on Shabbat. He notes many authorities (including Rav Akiva Eiger) that forbid taking title to items on Shabbat even if the transaction took place during the weekday. To avoid this problem Dayan Weisz suggests that the owner declare that he does not take title to the money deposited in the machine until

after Shabbat and that the purchasers acquire title prior to Shabbat to the items that they will take from the machine on Shabbat. Prominent rabbis have expressed serious reservations about the validity of this solution to this author.

Rav Uri Dasberg (Techumin 19:349-363) discusses whether a bank may allow its automatic teller machines to operate on Shabbat. Among his suggestions is arranging that the machine display a message urging customers not to use the machine on Shabbat. Prominent rabbis have expressed serious reservations about this suggestion as well. Indeed, Rav Dasberg notes that the late Rav Shlomo Goren forbade Bank Hamizrachi to keep its ATMs in operation on Shabbat. Accordingly, one should ask his Rav for a Halachic ruling regarding this serious Halachic issue.

[back to Rabbi Jachter's article list](#)
[back home](#)

1. סיוע לעוברי עבירה

אופיו של האינטרנט, שהוא פתוח ללא הגבלה בכל ימות השבוע. באתר מסחרי מאפשר הדבר קניה בשבת. האם מותר להשאיר אתר כזה פתוח בשבת? האם כרוך הדבר באיסור משא ומתן בשבת, בסיוע לעוברי עבירה עד כדי הכשלת "לפני עיור" ובהנאה מחילול שבת? והאם יש לאסור זאת משום מראית עין וזלזול בשבת?

בנושא דומה נגע מאמרו של הרב אורי דסברג בתחומין יט (עמודים 349-363) הדין באי סגירתו של בנקומט בשבת. בפרק ה שם הושווה דבר זה למכונות מכירה אוטומטיות, והובאה תשובתו של הרב יצחק וויס בשו"ת מנחת-יצחק (חלק ט סימן כד) האוסר להשאיר בשבת מכונות כביסה שהלקוחות מפעילים אותן מעצמם. בנושא זה הובא ב"שמירת שבת כהלכתה" בשמו של הרב שלמה זלמן אוירבך (כט, כח): (חברה המשווקת מוצריה באמצעות אוטומטים כאלה (לממכר משקאות וכדומה), נכון שבעליה ידאגו שלא להשאיר את המיתקנים במצב תקין לשימוש, כדי שאנשים לא ישתמשו בהם בשבת, אם אמנם יש להניח שמחללי שבת ישתמשו בהם. אבל במקום שבו הקונים נכרים, מותר להשאירם במצב תקין לשימוש". בהערה ע, שם, הביא המחבר שמועה בשם הרש"ז אוירבך, "דאף דאסור ליתן מכשול ברחוב אף שרובם נכרים, וגם אסור למכור לנכרי בגד שאבד בו שעטנו, משום חששא שמא ימכרנו ליהודי, ואסור אף בעיר שרובה נכרים, מכל מקום שאני התם שהבגד עצמו הוא גוף האיסור. מה שאין כן בנדון דידן, הרי זה דומה לפרה חורשת בשביעית, דקיימא לן) כלומר, נפסקה ההלכה) כבית הלל (שביעית ה, ח) שמותר למכור ליהודי חשוד, משום "טעמא דאיכא למיתלי", ועיין שם. ולפי זה נראה, דבנידון דידן מותר גם אם המשתמשים במיתקן הם יהודים, כי יש לתלות שלא ישתמשו במיתקנים אלו בשבת קודש, אלא רק לפני ואחרי שבת קודש. ומסתבר דמותר אף שהמיתקן הוא שלו. ואין לאסור משום שכר שבת, שהרי הדמים הם עבור המצרכים". כך כתב גם בשו"ת (שאלות ותשובות) חלקת יעקב חלק ב, סימן קב.

מכונה אוטומטית לממכר משקאות אינה שונה עקרונית מאתר אינטרנט. בשני המקרים אין הבעלים עושים דבר; אלא, הקונה ממנה בשבת הוא בלבד עובר עבירה. ואף בשו"ת רבי עקיבא איגר סימן קנ"ח אסר לעשות קניין בחול, כאשר מתנה שהקניין יחול בשבת - הרי שגם קניין פסיבי אסור - אבל בשו"ת מהרם-שיק אורח חיים, סימן קלא, חלק עליו. גם רבי עקיבא איגר אסר זאת בהתניה מפורשת, ולא בדבר סתמי. וכן נפסק בשולחן ערוך, אורח חיים שז, ד, שמותר לתת לגוי מעות מערב שבת, ובלבד שלא יאמר לו קנה בשבת. הרי, שללא התניה מפורשת אין לאסור. על כל פנים באתרי מסחר באינטרנט אפשר להודיע מראש, שחשבונו של הקונה יחוייב רק לאחר השבת.

אשר לאיסור דאורייתא "לפני עור לא תתן מכשול" - מטעם זה אין לאסור, אלא בתרי עברי דנהרא, דהיינו, כאשר המוכשל לא היה יכול לעבור את העבירה ללא סיועו של המכשיל. אבל בנידוננו הרי אין אתרים מסחריים ללא תחליף, ולכל

אתר ישנם מקבילים אחרים, שהרוצה לקמת יוכל לפנות אליהם .

2.שכר שבת

בעניין שכר שבת כבר נכתב בנודע-ביהודה (מה"ת או"ח סימן כו), שנשים הטובלות במקוה משלמות לבעל המקוה במוצאי שבת, ואין כאן שכר שבת - "הרי שכר העצים ודאי מותר, דאטו מי שלוקח דבר מחברו בשבת, לא יפרע לו בחול?! ואם כן, רשאי ליטול שכר בהבלעה עם שכר העצים. והרי המנהג פשוט, שהנשים הטובלות בשבת, שנותנות לבעל המקוה שכרו". גם באתר מסחרי באינטרנט הכסף משולם עבור המצרך, וכאשר משלמים לאחר השבת, והתשלום הוא עבור המצרך ולא עבור השירות בשבת, אין בעיה .

3.מראית עין וחשד

קיימת בעיה של מראית עין וחשד, וכפי שאסרו להשכיר מרחץ לגוי בשבת, אם נקרא עליו שם ישראל (שולחן ערוך אורח חיים, רמג, א). המאמר הנ"ל בתחומין נוגע גם בעניין זה. אולם איסור זה נאמר רק במקום שיש חשד שהישראל עובד בשבת, או שהגוי עובד לפי צויו אבל לא כשהפעולה הינה אוטומטית לחלוטין. הדבר נכון במיוחד אם יצויין, שהרכישה תתבצע רק לאחר השבת. אולי גם עדיף לתת אפשרות לביטול העסקה במוצאי שבת .

4.זלזול בשבת

בשו"ת אגרות-משה (אורח חיים, חלק ד, סימן ס ; וחלק ה, סימן כד,ה) נשאל הרב משה פיינשטיין על הפעלת תנור בשבת ע"י שעון שבת, והשיב: "יש טעם גדול לאסור מטעם אחר, דהא זילותא דשבת ואף זילותא דיום טוב הא אסרו בכמה דברים. וכיוון שברור שאיכא זילותא דשבת הוא בכלל איסור זה ממילא, אף שלא אסרו ביחוד, דכל עניין זילותא הוא האיסור. וגם פשוט לעניות דעתי, דעושה דבר שהוא זילותא לשבת הוא עובר בידים על חיוב הכבוד, שמשמע שהוא גם כן חיוב התורה שנתפרשו ע"י הנביאים... שלכן מסתבר לעניות דעתי שאסור להעמיד בערב שבת ע"י מורה שעות שיעשה העלעקטרי למחר מלאכה". בתשובה מאוחרת יותר (אורח חיים, חלק ה, סימן כד, ה) הוסיף: "ולעשות מלאכת בישול בשבת ע"י שעון חשמלי... ודאי אצלי שאין להתיר זה. ורק בהדלקה וכבוי הנרות דחשמל, שנהגו העם להתיר אין למחות, ואולי גם מותר לכתחילה. ואין למילף מזה לשאר דברים, אף שלא ידוע טעם לחלק."

כך כתב גם הר"י ברייש, בשו"ת חלקת-יעקב (אורח חיים, סימן ע) לגבי הפעלת מענה קולי בטלפון בשבת, לצורך קבלת הזמנות שתבוצענה במוצאי שבת. הוא השיב: "על זה נאמר: חכמים הזהירו בדבריהם. בזמן שהטעכניק צועד כך צעדים קדימה, ויכול היות בימים קרובים לסדר חנות גדולה ע"י אוטומט, שהחנות תפתח מאליה לשעה הנדרש, והקונים יבואו לשם אף כשאין שום איש, דשם תתחלק הסחורה להקונים תמורת המעות שהם נותנים בשם 4. ואם נזלזל בקדושת שבת בהיתרים של הטעכניק משום שהכל נעשה בעצמו, יצמח מזה חילול שבת גדול, שאדם בשבתו בבית המדרש או על שולחנו של סעודת שבת ומנגן זמירות לכבוד שבת, ועסקו או משרדו עובד בשבת עבורו כבימות החול... ולא דמי להיתר דאוטומט העומד בקרית חוצות בלי שם ובלי בעלות, שלא נודע למיהו שייך. אחרת היא כשאדם עושה דברים כאלה בביתו וברשותו... ובני, מנע רגלך מזה."

השיג עליו בשו"ת באר-משה (חלק ו, קונטרס אלקטריק סימן נ): "ראיתי בתשובות חלקת-יעקב, שמתחילה כתב כמעט ככל דברי, דעל פי ההלכה אין מקום לאסור. אולם אחר כך עשה עצמו לדיני גזירה, וגזר גזירה חדשה, שבודאי אין ביד שום רב, יהיה מי שיהיה, לגזור מעצמו גזירות חדשות. ובודאי אם גדולי הרבנים דזמנינו יגזרו גזירה ובהסכמה יעלו לגזור, בודאי נכוף ראשינו לקבל גזירתם ; אבל רב יחידי בודאי אין בידו לגזור, וגם בודאי לא נקבל גזירתו."

הרי, שגדולי זמנינו התחבטו מאוד בנושא זה. הם לא מצאו הבחנות ברורות בין דברים שנהגו להיתר, כמו הדלקה וכבוי של חשמל בשבת ע"י שעון, לבין בישול ע"י שעון או הפעלת מזכירה אוטומטית. גם עניין הפעלת אתר אינטרנט בשבת אינו ברור. יש בו צדדים להקל, כיוון שלא נעשית פעולה מכוונת להפעלת האתר בשבת - האתר פועל ממילא גם בימות החול - וגם משום שהכל יודעים, שפעולת האתר היא אוטומטית לחלוטין. מאידך גיסא, יש כאן פרהסיה גדולה, ויש חשש

לזלזול בקדושת שבת 5 .

אולם יש מקום להבחין בין הנעשה באינטרנט לבין מערכות אוטומטיות אחרות. רוב המערכות האחרות פועלות לעיניהם של בני אדם, ולכן יש בדבר משום פרהסיא ; באינטרנט נעשה השימוש בין האדם לבין עצמו. ועיין בזה בתחומין כ עמוד 422, במאמרו של הרב אורי דסברג: מערכות תיקשוב בנקאיות בשבת .

סוף דבר, לא ניתן לאסור השארת אתר אינטרנט פתוח בשבת, אולם יש בכך בוודאי טעם לפגם .

5. נגייעה לבטחון הציבור

כיוון שנגענו פה באיסורי דרבנן (מסייע לעוברי עבירה ; שכר שבת ; מראית עין וחשד ; זלזול בשבת) הרי שיש מקום להבחין בין אתרי אינטרנט שיש בהם אינטרס ציבורי, לבין אלה שהאינטרס בהם הוא פרטי בלבד. באתרים בעלי אינטרס ציבורי יש מקום להתיר, אם יכולות להיות השלכות, אפילו עקיפות, על בטחון או על שלום הציבור. אבל באתרים פרטיים האינטרס הוא כספי בלבד, שבשבילו אין מקום להתיר. לכל היותר, אם תיווצר בהם שותפות עם גויים, ורווחי השבת והחג ינתנו לגוי, ויהיה לכך פרסום מתאים באתר - יהיה הדבר מותר .

ז. קניין באינטרנט

1. קניין כסף

הרב יחיאל וסרמן, במאמרו בתחומין יח עמודים 248-251 בנה את הקניין על סיטומתא, אולם נשאר בבעיה לגבי סחורות שאינם בעולם או שעדיין לא באו לרשות המוכר. חלק גדול מן החברות הפועלות בתחום זה אינן מחזיקות מלאי, ורק לאחר קליטת ההזמנה הן רוכשות את הסחורה מן הספק ומעבירות אותה לקונה. כיצד ניתן לבצע קניין כזה? בנוסף, הקניין אינו מתבצע בפריט מסויים ומוגדר. הפריט המופיע על גבי המסך הוא פריט וירטואלי, חסר ממשות, ורק לאחר ההזמנה הנעשית באינטרנט לוקח המוכר מן המחסן, ולעיתים מן הספק, פריט תואם. כיצד ניתן לבצע קניין בדבר מופשט? נקודה בעייתית נוספת: הקונה אינו משלם כלל למוכר, אלא הוא משלם באמצעות כרטיס אשראי לחברת האשראי, וחברה זו משלמת לאחר מכן למוכר. האם יש לראות בכך מעשה קניין?

ניתן לראות בקניין זה קניין כסף, המועיל במקרה שלנו, למרות שהוא ניתן לחברת האשראי ולא למוכר עצמו. בגמרא בקדושין ז, א, נאמר: "הילך מנה והתקדשי לפלוני - מקודשת מדין עבד כנעני. עבד כנעני - לאו אף על גב דלא קא חסר ולא מידי, קא קני נפשה ; האי גברא נמי - אע"ג דלא קא חסר ולא מידי, קא קני לה להא איתתא". נמצא, שמדין עבד כנעני למדים ש"נתנית אחר בשבילו חשיבא כנתניתו", כלשון הריטב"א שם. וכן כתב רבי חיים מבריסק בחידושיו על הרמב"ם (הלכות מלוה ולוה, ה, ג) שמדין עבד כנעני נלמד "דנתניתו של זה נחשבת עבור חברו". על כן, נתנית חברת האשראי תיחשב לקניין.

אמנם כסף אינו קונה מטלטלין, לאחר תקנת חכמים. אבל בעניין זה באנו למחלוקת הפוסקים. הרמ"א (חושן משפט, קצד, א) כתב: "אם התנה לוקח שיקנה לו בכסף בלחוד, קנה מיד". אבל הש"ך (- שפתי כהן) בסעיף קטן ג, כתב בשם הב"ח (- "בית חדש"), "שאינו מועיל. אך יש לצרף לכאן את דברי מהר"ש ענגיל בשו"ת (חלק ז, סימן קיא), שאם התנו המוכר והלוקח, וגם לא קנה דבר מסויים, שאז לא יוכל לומר נשרפו חיטיך בעליה, מועיל הקניין. הקניין הנעשה באינטרנט דומה לכך, שהרי הקניין לא מתבצע בדבר מסויים, ולכן תועיל ההתנאה לקנות בכסף .

2. דבר שאינו מסויים

ביחס לבעיה של מעשה קניין בדבר שאינו מסויים ניתן להסתמך על האמור בתשובות הרשב"א (חלק ב, תולדות אדם סימן פב). הרשב"א נשאל שם "במוכר לחברו אחת מקרקעותיו סתם, דקיימא לן שייתן לו איזה שירצה - היכי קונה, דהא קיימא לן אין ברירה?" והשיב: "דאין דין יש ברירה ואין ברירה אלא במה שאנו צריכים לומר הוברר הדבר שמה שהוא עכשיו כבר היה חל מעיקרא ,

שאלו לא נאמר הוברר הדבר, אין לו קיום, לפי שאנו צריכים לקדימתו לקיומו של דבר... אבל במוכר או נותן, למה אנו צריכים לברירה? כל שנותן לו אחת משדותיו מחמת מכר או מחמת מתנה, הרי זה קנוי לו. ואפילו לא נתן עד עכשיו, הרי זה קיים". ועיין בנתיבות-המשפט ס, ג, בענין זה.

3. דבר שאינו ברשותו

נושא דבר שאינו ברשותו ניתן גם כן לפתרון לפי האמור בבבא-מציעא טז, ב: "האומר לחברו שדה שאני לוקח, לכשאקחנה קנויה לך מעכשיו - קנה. אמר רבא: מסתברא מלתא דרב בשדה סתם; אבל בשדה זו, מי יימר דמזבין לה ניהליה". וכתב בשיטה-מקובצת בשם הריצב"א: "דאע"ג דהוי דבר שלא בא לעולם, מכל מקום מפני שיכול למצוא מוכרים הרבה שימכרו לו את שדותיו, כדבר שבאו לעולם דמי".

פתח דומה יש למצוא לפי מה שכתב הרמב"ם (הלכות מכירה כד, ט): "האומר לחברו קרקע ודקלים אני מוכר לך, אפילו לא היו לו דקלים, אם רצה לקנות לו שני דקלים, הרי זה נקנה המקח". בכסף-משנה כתב, "דטעמא דמסתבר הוא, דכשהמוכר נותן לו השני דקלים, הרי הוא אומר לו, אני מקיים כמו שהתנתי. ואע"פ שבשעת המכר לא היה ברשותי, כיוון שאז היה בעולם ועתה הוא ברשותי, הוי ליה כאילו היה באותה שעה ברשותי, ומחוייב אתה לקיים הממכר".

אכן, אף לאחר הפתרונות ההלכתיים הללו, שבחלקם נתונים במחלוקת הפוסקים, יש מקום גם בענין זה להזדקק לדינא דמלכותא, שמועיל בקניינים כדוגמת סיטומתא וקניין קרקעות בטאבו.

ז. סיכום

נגענו במעט מן הבעיות ההלכתיות הכרוכות בשימוש באינטרנט, וכאמור בראשית דברינו: עדיין נותר כר נרחב לבירורים בנושא, בעיקר מצד הצעירים שבתופסי התורה, שמטבע הדברים קרובים לנושא המעשי יותר.

1 ראה: הרב יחיאל וסרמן, ביצוע קניין באינטרנט, בתחומין יח, עמוד 248.
2 ראה: הרב אורי דסברג, מערכות תיקשוב בנקאיות בשבת, בתחומין כ, עמוד 421.
3 אין בדיון כזה משום מתן הכשר לשימוש פסול וטמא במכשיר האינטרנט. לא כאן המקום לדון במידת הצורך להרחיק ולנדות מכשיר שבלחיצת כפתור יכול הוא לעבור מהיותו רב-עזר ורב-תועלת לנושאים חיוביים והכרחיים, אל הפיכתו למקור הרס וחורבן.

4 תיאור זה שנכתב בתשכ"א, מתאים בדיוק לאפן המסחר התשה באינטרנט, אך הקדים לו בעשרות שנים
5 [בתגובות למאמרי שבתחומין כ' היה מי שטען, שהאינטרנט חובק זרעות עולם, וממילא כששבת שוררת אצלנו הוא פתוח למקום אחר על פני כדור הארץ, ששם עדין לא שבת או שכבר חלפה. -הערת העורך, הרב אורי דסברג]

(השיעור מתוך "תחומין" כרך כב.)